

Autobiografska proza "Žeđa za vječnom ljubavlju" Anke Petričević

Tolić, Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:102742>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za kroatistiku

Preddiplomski sveučilišni studij hrvatskoga jezika i književnosti (jednopedmetni)

Marija Tolić

**AUTOBIOGRAFSKA PROZA „ŽEDA ZA
VJEČNOM LJUBAVLJU“ ANKE PETRIČEVIĆ**

Završni rad

Zadar, 2019.

Sveučilište u Zadru
Odjel za kroatistiku
Preddiplomski sveučilišni studij hrvatskoga jezika i književnosti (jednopedmetni)

AUTOBIOGRAFSKA PROZA „ŽEĐA ZA VJEČNOM LJUBAVLJU“ ANKE PETRIČEVIĆ

Završni rad

Student/ica:
Marija Tolić

Mentor/ica:
dr.sc. Zvezdana Rados, prof.

Zadar, 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Marija Tolić**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Autobiografska proza „Žeđa za vječnom ljubavlju“ Anke Petričević** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 24. rujan 2019.

*„Bila je lijepa kao Hrvatska,
sa srcem vilinskih noći.*

...

*Tko nije vidio njezin stas,
slušao glas koji plače –
taj ne zna što je san*

ni bijele noći što znače... “(Petričević, 1990; 332)

Sadržaj

Uvod	6
1. Život i djelo Anke Petričević	8
1.1. Kritika o stvaralaštvu Anke Petričević	9
2. Književno stvaralaštvo Anke Petričević u kontekstu krugovaške generacije.....	11
2.1. Poezija Anke Petričević u kontekstu krugovaške generacije	14
2.2. Proza Žeđa za vječnom ljubavlju.....	18
2.3. Žeđa za vječnom ljubavlju kao autobiografija	20
2.4. Autobiografski sporazum u prozi	23
2.5. Elementi „ženskog pisma“ u autobiografiji Žeđa za vječnom ljubavlju	24
2.6. Intertekstualnost unutar romana	25
3. Zaključak.....	28
Sažetak	30
Summary	31
Izvori i literatura.....	32

Uvod

Tema je ovoga završnog rada prikaz autobiografskog romana *Žeđa za vječnom ljubavlju* Anke Petričević, hrvatske književnice koja svojim stvaralaštvom pripada razdoblju novije hrvatske književnosti, odnosno razdoblju krugovaša. Osebujan život Anke Petričević s kojim se imamo priliku upoznat kroz ovu autobiografiju, dat će nam bliži i pomalo intimniji uvid u ovo razdoblje književnosti te nas iz druge perspektive upoznati s velikanima naše književnosti.

Stvaralaštvo Anke Petričević drugačije je od drugih književnika razdoblja krugovaša zbog toga što u njenom opusu zamjećujemo istovremeno rađanje i rast ljubavi prema književnom pozivu i predanje ka kršćanskom pozivu redovnice. Negdje u dubini duše, ona nosi ljubav i neminovnu borbu, treba li ostati u svijetu ili poći k redovničkom životu. U njoj pobjeđuje Vječna ljubav, ali ne odustaje ni od ovozemaljskog poziva književnosti. Polako, rastući u Bogu razvija se u plodnu stvarateljicu, lirsku pjesnikinju, proznu pripovjedačicu, dramsku spisateljicu i asketsko-teološku esejisticu.

Autobiografija *Žeđa za vječnom ljubavlju* prvi je dio trilogije s istoimenim naslovom. Književni krug u Splitu je 1990. godine izdao prvi dio koji je tema ovoga rada te još dva opsežna dijela pod naslovima *Vječna je ljubav Njegova* i *Vječnost ljubavi*.

U prvom objavljenom dijelu prikazane su dječje i mladenačke godine autorice kao i ratna zbivanja u to vrijeme ponajprije u Lovreću, studentski dani s naglaskom na tadašnja kulturna zbivanja. Riječ je o životu i redovničkom pozivu mlade djevojke iz maloga mjesta, o njenim intimnim dilemama i težnjama te o slaganju istih putem prisjećanja u okvire romana u kojem veliku ulogu zauzimaju kronologija, kreacija, intimna i društvena zbivanja. Djelo je iznimno sadržajno, slojevito i reljefno.

Rad će biti podijeljen na tri glavna poglavlja. U prvom poglavlju pažnja će biti usmjerena na biografske podatke Anke Petričević kako bismo stekli bolji uvid u njezino stvaralaštvo, s obzirom na to da je ono neodvojivo od njezina privatnog života. Njena književnost bez prizme njezina redovničkog života bila bi gotovo neshvatljiva. U isto poglavlje bit će uvršteno i progovaranje pojedinih književnika, kako o njoj kao osobi, tako i kao o iznimnoj književnici.

Drugo poglavlje rada bavit će se periodizacijom književnosti Anke Petričević, obilježjima, ali i utjecajima iz tog vremena na stvaralaštvo autorice. Generacija okupljena oko časopisa *Krugovi* (1952-1958), kojoj i sama pripada, donijet će hrvatskoj književnosti nove

teme, pluralizam stilova, ali i maestralne prijevode zapadnoeuropskih i američkih književnika. Ovaj kratki prikaz razvitka hrvatske književnosti nakon Drugog svjetskoga rata važan je kako bismo i autoricu Anku Petričević, čija je autobiografija tema ovoga rada, smjestili u kontekst vremena i bolje razumjeli prve utjecaje na njeno stvaralaštvo. Ovo poglavlje će biti podijeljeno na potpoglavlja čija će pažnja biti usmjerena na poeziju i prozu autorice, analizirat će se iste te će središnja tema, autobiografija *Žeđa za vječnom ljubavlju*, biti pomnije obrađena. Cilj je središnjih poglavlja koji analiziraju autobiografiju da se prikažu konkretne potvrde da djelo uistinu jest autobiografsko i kojim podvrstama autobiografije pripada. Trećim poglavljem, odnosno zaključkom, će cijeli rad biti u kratko sumiran.

Pri izradi rada koristila sam se ponajprije istoimenim romanom i zbirkama pjesama Anke Petričević te literaturom koja obrađuje autobiografiju kao žanr, autorice Andree Zlatare, Mirne Velčić, Helene Sablić, Dubravke Oraić Tolić, a za smještaj stvaralaštva u okvire hrvatske književnosti poslužila sam se naslovima Dubravka Jelčića, Pavla Pavličića i Krešimira Nemca.

1. Život i djelo Anke Petričević

Anka Petričević rođena je 2. siječnja 1930. godine u Lovreću, koji pripada Imotskoj krajini, gdje je završila i osnovnu školu, a gimnaziju je, zbog raznih životnih okolnosti, pohađala u čak tri grada, Križevcima, Zagrebu i Splitu. Završila je dva fakulteta, prvo 1955. godine hrvatski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, a potom 1975. godine i teološki studij na Filozofsko–teološkom institutu Družbe Isusove.

Za vrijeme studija bila je aktivna i već tada pisala pjesme i surađivala s časopisima poput *Studentskog lista*, *Književnog Jadrana*, *Hrvatskog kola* i *Krugova*. Pjesme su joj objavljene i u antologiji hrvatske mlade poezije: *Četrdesetorica* (1955.), a kasnije u antologijama *Hrvatska duhovna lirika* (Rim, 1968.) i *U sjeni Transcedencije* (1999.). Ponovno objavljivanje u antologijama jedan je od dokaza da Anka nije odustala od književnosti ni nakon zaređenja. Naime, Anka Petričević iste godine kada je i diplomirala, 1955., moli za primitak u red. Njena životna odluka 'pala' je na zatvoreni samostan Klarisa u Splitu. U samostan ulazi na Svijećnicu 1956. godine te prima redovničko ime Sestra Marija od Presvetog Srca, a njen put do zaređenja bit će prikazan u kasnijim poglavljima kroz analizu autobiografije *Žeđa za vječnom ljubavlju*. Anka Petričević se nastavlja baviti duhovno-književnim-teološkim radom. Objavljen joj je velik broj knjiga od poetskih i proznih djela, teoloških studija, eseja, meditacija do drama i dramoleta. Od poetskih djela objavljuje *Stazama ljubavi* (1961.), *Zvijezda nad Betlehemom* (1961. i 1967.), *Moj bijeli dan* (1962.), *Nadopjevana pjesma* (1964.), *Sagni se, Majko* (1967.), *U noći* (1970.), *Pjesme Ljubavi* (1974.), *Ovdje je sva povijest moja* (1976.), *Magnificat* (1980.), *Alvernijska* (1982.), *More Sjaja* (1983.), *Apokalipsa* (1986.), *Otkupiteljeva ljubav* (1986.), *Ave Maria* (1988.), *Tužaljke* (1989.). Objavljene drame su: *Juriš na Sinjsku tvrđavu* (1971.), *Plameni krijes* (1973.), *U sjaju Križa* (1980.), a od proznih djela objavljene su: *Duh ljubavi* (1966.), *Getsemanska ura* (1971.), *Za bolji svijet* (1972.), *Put ljubavi – Križni put* (1975.), *Bog je Ljubav* (1976. i 1989.), *Samostan sv. Klare* (1979.), *Franjina ljubav na križu* (1982.), *Dar Života* (1985.), *Tornju bjelokosni* (1988.), *Marija Majka Ljubavi* (1988.), *U svetištu duše* (1988.), *O Otkuljenju i božanskom životu* (1989) te i trilogija *Žeđa za vječnom ljubavlju* koja se sastoji od prvog istoimenog dijela i još dva pod naslovima *Vječna je ljubav Njegova* i *Vječnost ljubavi*. 1975. godine pokreće i biblioteku asketsko-mističnih djela Symposion. U Symposionu je objavila kao urednica četrdeset i tri djela eminentnih klasika kršćanske duhovnosti poprativši ih svojim kritičkim prilogom. (Petričević, 1990.)

Pomalo ambiciozna sada već sestra Marija bavila se i slikarstvom te postoji likovno pjesničko književna mapa u izdanju galerije muzeja u Širokom Brijegu, a uredio je fra Vendelin Karačić. To je bio još jedan način na koji je ispovijedala svoju vjeru. Shvaća je se ambicioznom osobom, što uistinu jest, ali ne misli se na svjetovnu ambicioznost prema uspjehu, već je u svojoj punini poziva ambiciozna da približi vjeru puku. Najbolji prikaz monografije u par rečenica upriličio je upravo njen urednik fra Karačić koji kaže ovako:

„Fra. Vendelin je svjestan kako slikarstvo Anke Petričević nije konzistentno jer se kreće od prigodnih radova do onih dojmljivih estetskih dosega. Stoga u drugom tekstu ove knjige: „S. Marija je svjesna izletničkog iskoraka u područje likovnog izraza te se odveć i ne trudi da metijerski djeluje uvjerljivo. Naprosto dohvaća tvorivo i pomagala te crta i slika iz potrebe da i na takav, likovni način, u ozračju i činjenicama stroge samostanske klauzure, ponudi oku poticaje za slavljenje Stvoritelja“. I podcrtava: „Uočljiva 'prizemljenost' kad je riječ o motivici znatnijeg dijela slika, ali i posezanje za kršćanskim simbolima, preuzetima i onima što ih sama stvara, u želji da jednim i drugim pomagalom dosegne mistične dubine, kao i snažan kolorit upućuje na optimizam... Općenito bi se moglo reći da je u svome slikanju s. Marija uzela za glavnu vodilju poruku Psalma 33: 'Puna je zemlja dobrote Gospodnje', gdje se susreću zemaljski (od Boga darovni) i nebeski sjaj“. (Vidmarović, 2017.)

Stvaralaštvo i život Anke Petričević nije uvelike poznat, ali o njenom talentu i o njoj kao književnici najviše će reći činjenica da je 2017. bila kandidatkinja za članicu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Njena kandidatura dodatno dobiva na vrijednosti ako se sjetimo da je gotovo sva svoja djela objavila unutar zidina samostana, a jedina poveznica s vanjskim svijetom joj je buka užurbane splitske prometnice uz koju je samostan smješten.

Anka Petričević danas ima osamdeset i devet godina te i svoje zadnje dane provodi u samostanu kao i posljednje šezdeset i tri godine.

Bez obzira na kasnije obrađivanje spisateljčine autobiografije, ovaj uvod u spisateljčin život bit će značajan za razumijevanje prvog dijela rada.

1.1. Kritika o stvaralaštvu Anke Petričević

Anka Petričević je slabije poznata mlađim naraštajima književnika, a časna sestra Marija gotovo nije uopće, ali njenu iznimnost dokazuju progovaranja najizvršnijih imena hrvatske književne kritike. Kasnije u radu će biti govora koliko je, za shvaćanje važnosti spisateljčina

opusu, bitno znati povijesna zbivanja koja je ona uspjela nadjačati i usprkos svemu stvoriti veliki broj djela. To je još jednom svojim riječima potvrdio i bivši predsjednik Ogranka Matice hrvatske Split, Josip Botteri Dini. „*O ovim činjenicama se danas više ne govori, a držim kako je bilo nužno iznijeti ih ovdje kako bih orisao svijet iz kojeg se 1956. godine povukla mlada književnica... Svoj doživljaj toga svijeta i hrvatskog naroda u tim vremenima izrazila je na više mjesta u svojim stihovima.*“ (Botteri Dini, 2009; 6)

Svojim riječima nam još jednom svjedoči o izvrsnosti njenoga pisanja i samoga talenta. Nakon uvida u njene pjesme čitajući riječi koje je u svom uvodu knjige napisao Botteri Dini može se zaokružiti priča o njenom pjesništvu. „*Ovo pjesništvo je poputbina duši, koja je na putu. U pustinji života, ove su pjesme oaza do koje valja prijeći put. Tada su pjesme odah, okrijepa i snaga za nove korake. Duša koja ljubi ne može ne pjevati. Istinski govor ljubavi jest pjesma.*“ (Botteri Dini, 2009; 6)

Većinom možemo pronaći osvrte drugih književnika na pjesnički rad Petričevićke dok rjeđe nailazimo na tekstove o njenim proznim djelima. Jedan od takvih je članak Dragane Siminati pod istim naslovom kao i središnje djelo ovoga rada, *Žeđa za vječnom ljubavlju*. Članak je temeljen na predavanju u Beču koje je držala magistrica Branka Zaradić, često spominjana mlađa sestra Anke Petričević. Prof. Siminati je sažela Brankino predavanje i stavila ga pred nas. Glavna tema predavanja je bila kako se mlada studentica odlučila na tako velik korak u svom životu, ali i vjeri. Branka Zaradić je pokušala odgovoriti na to, iako se već ranije odgovor mogao pronaći u mnogim stihovima Anke Petričević.

„*Odlazim, zovu me zvijezde
i put je njihov pun zlata.
Tek u snu doći ću k tebi ko'
putnik koji se vraća,
a ti mu otvori vrata.*“ (Botteri Dini, 2009; 268)

Autobiografija je uvijek najzanimljivije književno djelo jer je iskreno i nepredvidivo, u njima se impresionistički odražava povijesna i duševna zbilja te je vidljivo kako utječu jedna na drugu. Uistinu je potreban poseban dar kako bi jedna osoba mogla ukomponirati vanjske i unutarnje čimbenika koji utječu na njegov osobni život te podariti nam svoja svjedočanstva, a da ostane dovoljno objektivan kako bi to složio u čitatelju zanimljivu priču koja će obogatiti njegov duh. Kao takva se po mišljenju Drage Šimundže smatra upravo autobiografija Anke Petričević.

„Vjerodostojnost riječi same autorice, protkana stvaralačkim zamahom, otkriva nam tajanstvene dubine njezina srca i duše, djetinje uspomene i mladenačke sanje, svijet njezinih doživljaja i stvarnost njezina vremena, s posebnim zahvatom u mistične dubine duhovnog poziva s kojim se je, kao priznata pjesnikinja, u životu susrela i koji ju je, poslije nekoliko godina uporne opsesije i neotklonjive borbe, doveo do doživotne klazure (redovničkog zatvaranja) u starom splitskom samostanu sestara klarisa, u jednom od najstrožih redova u Katoličkoj crkvi.“ (Botteri Dini, 2009; 218)

Kao što je već spomenuto ovaj prvi dio trilogije smatra se najznačajnijim jer su prikazane sve autoričine borbe između ovostranosti i onostranosti, ogolila je svoju dušu i pokazala sve dileme i unutrašnje borbe. Upravo radeći na prikazu takvih slika učinila je djelo zanimljivim i čitalački i književno.

„Možemo ga pratiti na nekoliko razina: književnoj, psihološkoj, religioznoj, društvenoj... u sebi je plastično i slojevito. Sadržajem i stilom prelazi u različite književne oblike. Vješto je lirski i doživljajno tkano. Svojom nas realnošću uvodi u širu simboliku, a simbolikom potkrepljuje vlastitu zbilju. U cjelini je bliže romansiranoj retrospektivi vlastitog svijeta i konkretnog života nego uobičajenoj autobiografiji. Puno je zbivanja i događaja, povijesti i refleksije, psiholoških nijansiranja i dijaloških susreta, stvarnosti koliko i mistike. ...vrlo plastično pronire u svoju nutrinu, refleksivno promatra sebe i svijet oko sebe, svoje težnje i nemire, egzistencijalne i sudbinske impulse, pri čemu obilato zahvaća...“ (Botteri Dini, 2009; 219)

Njena ljubav prema žrtvi je prekrasna i potpuna upravo koliko i prema ljepoti. Ne samo da posjeduje iskrenu ljubav prema žrtvi, već se kroz nju najbolje očituje njen karakter, njena jačina i vjernost Bogu. Prolazeći kroz žrtve, ali i ljepotu svoga života nizala je kao na filmu slike u ovoj knjizi, predala nam sve svoje tajne na čuvanje, upoznala nas s velikim brojem ljudi u svome životu, sa svojim voljenim Lovrećem te obogatila naš duh i intelekt ovim literarno kvalitetnim djelom što je svojim kritičkim osvrtima potvrdio i cijenjeni msgr. dr. Šimundža.

2. Književno stvaralaštvo Anke Petričević u kontekstu krugovaške generacije

Anka Petričević počela je pisati već u mladim danima i to poeziju. Iako je već s desetak godina imala napisanu nekolicinu vlastitih pjesama, prva je priznanja počela dobivati pedesetih godina, kada je već bila studentica i kada je njena književnost sazrela. Na to nam ukazuju i već spomenute nagrade koje je tada dobivala od kojih je prva 1952. godine časopisa *Književni Jadran*. (Petričević, 1990.) *„Da, dobila sam prvu nagradu, prvu književnu nagradu,*

i to upravo zbog te pjesme. Mjesto veselja, briznuh u plač. Da, to je nagrada za ove boli.“(Petričević, 1990: 297)

Razdoblje pedesetih godina nije bilo zahvalno razdoblje za naše književnike zbog nedavnog završetka Drugog svjetskog rata i jer se Hrvatska našla u okvirima nove države, Jugoslavije. Sva djela koja su bivala objavljivana za vrijeme Jugoslavije morala su biti cenzurirana i država je odlučivala što će biti rečeno, a ne književnik. Odnosno, jugoslavenska socijalistička vlast je koristila umjetnost u službi režima. Ovakvo uređenje društva i književnosti donosilo je probleme i Petričevići, inače izričito duhovnoj pjesnikinji. Što nam svjedoče i ove rečenice iz njezine autobiografije:

„Ubrzo se u Klubu književnika saznalo da sam boravila u samostanu na Sv. Duhu. Prepričavalo se da su me vidjeli u crnoj haljini s bijelim ovratnikom kao što nose kandidatice. Čuli se razni komentari. Oni koji su na ideološkom planu bili time pogođeni, pozvali su Tadijanovića na odgovornost, jer on se najviše zauzima za mene, za moju afirmaciju.“(Petričević, 1990: 369)

„Novost krugovaške poetike vidi se i u načinu na koji ta generacija odgovara na pitanja koja se pred svaku poeziju postavljaju“(Pavličić, 2002: 66) ističe Pavličić i nastavlja:

„Ovi pjesnici uspostavljaju među samim tim pitanjima novu hijerarhiju, a daju na njih i odgovore posve drukčije od onih što ih je lirika nudila u tridesetim i u dijelu četrdesetih godina. Tako za njih na prvo mjesto izbija pitanje o autoru i njegovu položaju, o njegovu mjestu u društvu, ali i o njegovu mjestu u lirskoj pjesmi.“(Pavličić, 2002: 67)

Vođeni ovakvim pitanjima, krugovaši će tkati svoju poetiku koje će naposljetku iznositi i u svojim esejima, teorijskim fragmentima kojima će objašnjavati ono što i sami traže od poezije i od pjesnika. Počevši s krilaticom Vlatka Pavletića *„Neka bude živost“*, krugovaši će početi novo poglavlje u hrvatskoj književnosti 1952. *„Vlatko Pavletić je osjećao potrebu da, bez citiranja autoriteta, preuzme bitne društvene zadaće, a njegova mladost toj je potrebi davala znatnu energiju.*“(Prosperov Novak, 2004; 156) Razdoblje krugovaša obilježeno je izdavanjem časopisa *Krugovi* od 1952. godine do 1958. godine, a u to razdoblje spadaju pretežito književnici rođeni od 1922. godine do 1932. godine. Književnost postaje prostorom traženja, kreacije, eksperimenata, sukoba mišljenja, a za socijalističku birokraciju krugovaši su bili skupina koja je narušavala pravila ideološkog ponašanja i oživljavala buržoasku ideologiju, a časopis su napadali.

Upravo 1952. godina je prijelomna godina u našoj književnosti te tada počinje izlaziti i časopis *Krugovi* i kada Miroslav Krleža na ljubljanskom kongresu književnika drži govor o slobodi umjetničkog stvaranja.(Jelčić, 1997: 306) *„...Krleža u osporavanju socrealističke dogme brani i pravo na l' art pour l' art, zaključivši u ono doba heretičkom tvrdnjom, da istinsku, izvornu umjetnost stvaraju samo individualni talenti.*“(Jelčić, 1997: 306)

Često su se vodile žustre rasprave o ovim pitanjima na rubu političkih optužbi pa je logičnim slijedom došlo i do grupacija.

„Izbio je spor „starih“ i „mladih“, sličan onome s početka prve moderne, ...“ (Jelčić, 1997: 306) „Spor je sam po sebi splasnuo čim su mladi počeli davati zrelija djela, a na to nije trebalo čekati dugo, pri čemu je ključnu ulogu odigrao časopis „Krugovi“, otvoren svima koji su mu željeli prići, bez ikakve starosne ili estetske (a to je značilo idejne) diskriminacije.“ (Jelčić, 1997: 307)

Takvih *Krugova* bez diskriminacije bila je član i sama Anka Petričević. (Petričević, 1990.) Uz nju u tu skupinu takozvanih *krugovaša* pripadaju i autori poput Slavka Mihalića, Slobodana Novaka, Milivoja Slavičeka, Ivana Slamniga, Josipa Pupačića, Vlade Gotovca, Vlatka Pavletića, Antuna Šoljana, Zvonimira Goloba, Vesne Krmpotić i Irene Vrkljan čine tu skupinu. (Pavličić, 2002: 66) Međutim stariji konzervativci nisu odustali lako i s obzirom na svoje ime i utjecaj u književnosti mogli su postavljati uvjete pa su ih naravno i postavili. Oni su mladima tolerirali modernizam ako neće dovoditi u sumnju političke ideje i institucije metafizičkog autoriteta partije, to je trajalo desetak godina dok 'mladi' književnici, većinom pjesnici, a kasnije tek poneki profilirani kao prozaici, nisu stekli ugled i utjecaj. (Jelčić, 1997: 307)

„Ovi pjesnici uspostavljaju među samim tim pitanjima novu hijerarhiju, a daju na njih i odgovore posve drukčije od onih što ih je lirika nudila u tridesetim i u dijelu četrdesetih godina. Tako za njih na prvo mjesto izbija pitanje o autoru i njegovu položaju, o njegovu mjestu u društvu, ali i o njegovu mjestu u lirskoj pjesmi.“ (Pavličić, 2002: 67)

Pjesnik koji je također pripadao razdoblju *krugovaša*, a čije stihove spominje i autorica u svome djelu, je Josip Pupačić. Anki Petričević su bliski njegovi stihovi, jer kako i sama kaže on joj je srodan kao lirik. Pupačić u svojoj poeziji koristi začudnost djetinjstva i liriziranje zavičaja. U tome se ugledao na preteču *krugovaša*, Juru Kaštelana, a Petričevića na njega. Također dijele i književne uzore poput Tadijanovića i Cesarića čije stihove autorica također spominje u svojoj autobiografiji. Kroz sve tri njegove faze stvaranja se mogu naći poveznice s Ankom Petričević, ali je njen pjesnički opus najbliži njegovoj prvoj fazi. U toj fazi izlaze dvije njegove zbirke, *Kiše pjevaju na jablanima* (1955.) i *Mladići* (1955.). Obe zbirke su ispunjene elementima doživljaja rodnoga kraja i obiteljskog doma.

Pedesete godine bile su izrazito tjeskobne, budući na to da su naši književnici morali paziti na koji način, kada i o čemu govoriti i pisati. Sloboda je bila ograničena različitim društvenim situacijama kojima se željelo pojedinca smjestiti u određene ideološke okvire. Tako su pjesnici *krugovaške* generacije postali pravi primjer svjesnosti vlastite odgovornosti; položaj pjesnika postaje simbol ljudskoga položaja uopće, čovjeka kojemu krata slobodu misli

i izraza, što ujedno postaje i ono protiv čega se on bori – vlast se pretvara u metaforu svega onoga što je čovjeku suprotno, neprijateljsko, sve što ga muči i ograničava, postaje utjelovljenje egzistencijalne tjeskobe i smrti. Navedeno će se primijetiti u opusu pjesnika ovog razdoblja. Književnost koju oni iznose u svojim djelima upravo je ono što i oni sami traže od književnosti i književnika. Ova borba i bunt koju oni jasno iznose, nije više samo borba za samostalnost književnosti, već i same egzistencije čovjeka.

2.1. Poezija Anke Petričević u kontekstu krugovaške generacije

Poezija, iako nije glavna tema ovoga rada, književna je vrsta koja je obilježila opus Anke Petričević i bez nje ne možemo dobiti valjanu sliku njezina stvaralaštva. Prozna su djela u usporedbi s njenim poetskim opusom gotovo zanemariva. Poznato je kako je poezija teže određiva književna vrsta od proze, ali se drži kako se kroz nju izražava duh u umjetnički i ritmički sređenim riječima i rečenicama. Iz ove definicije poezije već na samom početku dobili smo odgovor zašto je opus spisateljice obilovao upravo pjesmama. Poezija je najljepša književna vrsta kojom se izražavaju duhovna stanja i težnje, što nam je svojim riječima potvrdila i sama Anka Petričević.

„Poezija je jedan od bitnih izraza ovoga čovjekova govora, očitovanja, pa je stoga neophodno potrebna. Ona je slika, odraz čovjekova bitka, ljepote i neizmjernosti duha. Upravo kroz poeziju najadekvatnije je očitovana ova duhovna dimenzija čovjeka, jer se ona služi simbolima, jer upravo kroz simbole čovjek se determinira kao duhovno biće; kroz naravne slike iskazuje svoju nadnaravnu – duhovnu bit.“ (Petričević, 1997: 7)

Još jednom je dala do znanja i koliko je poezija, baš kao i sva književnost, odraz života svih ljudi. *„Poezija nije zamjena za život, nego je ona izraz i odraz života.“* (Petričević, 1997: 7)

Na početku sam istaknula njene riječi kojima ona sama opisuje svoju poezije jer to je najbolji odgovor vječnog pitanja 'što je pjesnik želio reći' pri interpretaciji pjesama. Anka Petričević je objavila zavidan broj poetskih djela od kojih su *neka Stazama ljubavi, Nadopjevane pjesme, U noći, Pjesma Ljubavi, Ave Maria, Tužaljke* i mnoge druge. Bez obzira na niz objavljenih zbirki, s obzirom na to da ovdje nije glavna tema poezija, odabrala sam dvije pjesme koje se nalaze u njenoj autobiografiji i jednu iz zbirke *Moj bijeli dom* jer najbolje prikazuje, u potpunosti, duhovnu pjesmu kakvu je Anka Petričević običavala pisati.

Odabrala sam pjesmu pod naslovom „Pjesma majci“ jer je upravo ta pjesma, slobodnoga stiha, označila njen prvi uspjeh što je vidljivo iz citata u prethodnom poglavlju. Pjesma je pisana majci i na prvi pogled označili bi je kao sentimentalnu pjesmu, ali u njoj su i lako čitljivi elementi egzistencijalizma te odlike krugovaške borbe kojoj je i sama književnica pripadala. U pjesmi je samo slika jedne teže borbe, borbe protiv straha i života u kojoj moraš pobijediti.

„Pjesma majci

*Uputi se moja majko...
Da mi dođeš prije noći...
Donesi mi majko moja,
Sa kamena, majko, našeg
Miris vitra,
Miris trava;
Kaduljice, majko mila,
Smilja ranog i kovilja.*

*Jer se bojim da me ove
Da me ove noći, majko,
Ne zaguše, mila majko!*

*I ivice zdravilice
Ponesi mi sa Sidoča.
I melema što raste
Na Gradini našoj, majko,
Odakle se vidi more...
I melema, majko moja
Štono rane, štono vida...*

*Jer se bojim da mi srce
Da mi srce, mila majko,
Noćas, majko, ne priboli...“(Petričević, 1990; 269/270)*

Motiv majke puno je ranije poznat i najupečatljiviji je motiv koji pjesnik može odabrati, a ako ga upotrijebi već u naslovu odmah je pridobio svu pažnju svojih čitatelja. Najbolji primjer za to je upravo Sergej Jesenjin sa svojom pjesmom „Pismo majci“. Na dalje spominju se motivi specifični isključivo za jedan kraj, u ovom slučaju Imotski, odnosno Lovreć. Vidno je kako Anka u svojim mlađim danima manje piše čistu duhovnu poeziju, a više je naklonjena svom rodnom kraju koji joj toliko nedostaje.

Druga pjesma je pjesma posvećena Tinu Ujeviću. spisateljica je poznavala Ujevića osobno. Postoje fotografski zapisi spisateljice i Ujevića u društvu ostalih književnika, ali i kada se Tin Ujević razbolio i boravio u bolnici Anka Petričević i njene fakultetske kolege su

ga posjećivali, donosili mu cvijeće i kratili vrijeme. Stoga je spisateljicu smrt, hrvatskoga velikana, Augustina (Tina) Ujevića iznimno pogodila. S obzirom na to da najviše i najbolje piše, po njenim riječima, kada je tužna i tada je svoje osjećaje pretočila u stihove.

Ne naslovljena pjesma napisana povodom smrti Augustina (Tina) Ujevića:

*„... Otišao je iz ove bijedne svakidašnjice,
iz ovog sumornog dana...
Otišao je po pješčanoj ravnini...*

*Zvao ga je zov karavana,
koje su odnijele sve njegovo blago
u zemlju Vječnoga Sunca.*

*Otišao je sam,
kao i uvijek...
I njegovi koraci ne bijahu umorni
za ovo posljednje putovanje...*

*Otišao je...
O nemojte ga zvati da se vrati.
Pustite ga neka spava,
neka počiva,
neka – živi... “(Petričević, 1990; 471)*

Upravo u ovoj pjesmi je najbolje vidljiv utjecaj egzistencijalizma na poeziju Anke Petričević. Način na koji ona prikazuje smrt i poziv da se pjesnika ne zove, odnosno ne žali za njim jer on sada napokon živi – u Gospodinu. Zanimljivo je kako Anka Petričević u svaku svoju pjesmu, indirektno, ali na tako blag i gotovo savršen način uključi i svoj poziv, svoju veliku ljubav prema Bogu. Ali najpotpunije su upravo one njene pjesme gdje je to činila u potpunosti. Čitajući ih osjeća se njena vedrina srca.

S obzirom na to da se spisateljica smatra isključivo duhovnom pjesnikinjom nemoguće je pokušati prikazati njen lirski opus samo kroz nekolicinu tek djelomično duhovnih pjesama. Izdvojila sam pjesmu „Hostijo bijela“ iz zbirke pjesama *Moj bijeli dom* jer je odličan prikaz talenta Anke Petričević koji još više dolazi do izražaja pjevajući o božanskim stvarima naglašavajući njihovu svetu otmjenost.

„Hostijo bijela...

*Hostijo bijela, hrano duše moje,
U tebi Isus ljubljani se krije;
I meni daje od ljepote svoje...*

Ljubavlju svojom moje srce grije.

*Hostijo bijela, slađa si od mane,
Kuju bi sam Bog sa nebesa dao
Svojemu puku, prije neg' dan svane,
Pustinjom kad voditi ga je znao.*

*Hostijo bijela, ja ću tvojim duhom
Ugledat rumen i sjaj vječne zore...
Ko Prorok što je, a nahranjen kruhom,
Došao lako sve do Božje gore.*

*Ljepota tvoja neka dušu moju
Prelije cijelu i ogrne sjajem;
Sam Bog će ljubav darovat mi svoju...*

I svojim vječnim povesti me rajem. “(Petričević, 1998; 30)

„Hostijo bijela“ je pjesma koja sama o sebi više govori, nego što bi netko mogao reći o njoj. Žanrovski je neupitno duhovna pjesma. Glavni motiv je bijela hostija za koju kršćani vjeruju da je unutar nje simbolično sjedinjeno Isusovo tijelo i krv. Prekrasnim epitetima i metaforama, pomno organiziranim unutar pjesme, postiže se spomenuta sveta otmjenost.

Poezija Anke Petričević je, hermetična te njena poezija podsjeća na poeziju Antuna Branka Šimića, ali što se njene duhovne poezije tiče ili ti je dano da razumiješ ili nije. Razlog tome jest njena želja za postizanjem mistične atmosfere, stvaranje posebnog ugođaja i vizualizacije. Manje se posvećuje ostvarivanju konkretne teme.

„Lirske je boje pretvaraju u sveobuhvatnost trenutka. Religiozni tonalitet i snažno doživljena osjećajnost toliko uzimaju maha, da im predmetnost i njezina motivika jednostavno izmiču. I pjesnikinja i čitatelj, zaokupljeni blagom tajnovitošću ili, bolje, univerzalnom spiritualnošću vječne Ljubavi, glavnim motivom nadahnuća s. Marije, redovito u uspješnijim pjesmama, više osjećaju mističnu atmosferu nego tematsku pozadinu. Jer, bilo da su u pitanju religiozni momenti, lirska vedrina ili rodoljubna poezija, uvijek su u prvom planu iskonski realiteti bića, u kozmičkom ozračju božanske ljubavi i zajedništva s Bogom. U tom obzorju molitveni zanos i mistični odnosi postaju općim okvirom u kojemu se spomenuta predmetnost gubi pred beskrajnom tajnom pjesničke i religiozne mistike.“(Šimundža, 309)

Za potpuno razumijevanja ove vrste poezije treba imati Boga u sebi što je vjerojatno i razlog ne prihvaćanja nje u potpunosti u Društvu hrvatskih književnika što je također potkrepljeno citatom u prethodnom poglavlju. „Pjesništvo časne sestre Marije nije samo plod književnog dara, koji je već zarana primijetila i prepoznala hrvatska književna kritika, već je ujedno i iskaz duboke i iskrene vjere i općenito katoličke duhovnosti, poznavanja katoličke mistike i njezine široke kulture.“ (Botteri Dini, 2009; 5)

2.2. Proza *Žeđa za vječnom ljubavlju*

Žeđa za vječnom ljubavlju žanrovski je autobiografski roman, što će se detaljnije obrazložiti u daljnjim poglavljima. Autobiografija je dio trilogije, a podijeljen je i na tri dijela. Prvi dio naslova „Na bregovima“ je podijeljen na još dva dijela, „Dani ranoga djetinjstva“ i „Dani zreloga djetinjstva“, a ta dva dijela su podijeljena na sveukupno još četrnaest potpoglavlja. Drugi dio nosi naslov „Izbjeglice“ sastoji se od deset naslovljenih poglavlja. Treći dio je najopširniji dio, imena „Žeđa za ljubavlju i svjetlom“. Podijeljen je još na četiri dijela naslova: „S majkom prema visu“, „Tužaljke“, „Došlo je vrijeme tvoje“ i „Odlazak“. Treći dio sastoji se od sveukupno dvadeset i osam poglavlja. Sve što saznajemo o njoj, njenom životu, obitelji te emocionalnom i književnom sazrijevanju što će biti prikazano kroz djelo, saznajemo iščitavajući navedena poglavlja autobiografije.

Djelo započinje prisjećanjem na život autoričina pradjeda Mije. Spominje se kako se djed zaređio za fratra, ali je jednom prolazeći kroz Lovreć ugledao autoričinu prabaku te shvatio da je pogriješio životni poziv. Mijo je izašao iz reda, oženio se i imao mnogobrojnu obitelj, ali do kraja života se osjećao grešnim. Smatrao je da će mu grijeh biti oprosteno tek kada netko iz njegove obitelji posveti svoj život Bogu. U tom trenutku ispričana anegdota iz života pradjeda Anke Petričević dobiva smisao i u njenom životu. Kroz djelo je spomenut niz sitnih detalja iz života autorice, ali gotovo svaki je popraćen križem kao i priča da je njena prva igračka nalikovala upravo na križ, simbol koji je obilježio njezin život. Život Anke Petričević i njene obitelji bivao je prekinut nesretnim događajima. Jedan od takvih je smrt njezinog mlađeg brata Vlade (Salamuna). Nakon tako velike tuge roditelji i ostali članovi obitelji bili su slomljeni i promijenjeni, jedino Anka nije osjećala bol. Bila je sretna što je on sada anđeo i što će biti uz nju gdje god ona krene. Sjećala se svakog trenutka svoga djetinjstva kroz život. Svi ti događaji bili su joj duboko utisnuti u dubine duše, sva lica koja je upoznala i poslije ih kao utjehu tražila na zagrebačkim ulicama, svi običaji njezinog Imotskog i ljudi koji su tu živjeli i kojima se divila.

„Na tom sivom kamenjaru, neprestano udaranom vjetrom i izloženom snježnoj mećavi, živi i raste narod, čije je srce toplo kao i njegova ognjišta. Iako je u borbi za svoje samoodržavanje - u neprestanome hrvanju s elementima prirode – izrastao čvrst kao hrast i neslomljiv kao kamen, pomalo surov i nemilosrdan kao ledeni vjetar što bije golet, mrk kao noć, ipak se iz dubina njegova bića širi čudna toplina i blagost koja neprimjetno struji, kao i naše rijeke ponornice koje u srcu zemlje stvaraju čudne i tajanstvene oblike; ljepotu jednoga svijeta. Iz bića toga čovjeka gorštaka izbija neka svjetlost, plemenitost duha i srca, bogatstvo mašte koja stvara i

daje krasotu. Stoljećima je ukorijenjena u tom surovu liku velika vjernost prema Bogu, prema obitelji... (Petričević, 1990; 96)

S vremenom želja za čitanjem i upoznavanjem književnosti je u autorici bivala sve jača. Kada bi primila lijepo uvezanu knjigu njoj se to činilo kao blago. Povukla bi se u sobu i čitala na sate, a mašta joj je bila ispunjena čarobnim prizorima. Čitajući veliki broj djela spomenula je i lirske narodne pjesme, koje je u njenom narodu zamijenila ganga, i naricaljke. Želja joj je bila da postane velika i neumrla poput glavnih junaka guslarovih pjesama.

Rat koji je otpočeo je također utjecao na njeno odrastanje što saznajemo kroz djelo. Otac joj je bio ranjen i prebačen u bolnicu u Sarajevu. Vratio se kući tek nakon nekoliko mjeseci. Kada se vratio autorica opisuje kako on leži u svom ležaju dok se sestra Anđelka priprema za udaju. Udaje se za Vinka, jaka momka, stasom i karakterom. Anđelku je želio M iz Studenaca, autorica ga tako naziva u djelu želeći da ostane anonimn. Jednog dana pred kuću im je došla četa konjanika s M na čelu obučenim u partizansku odoru te otima Anđelku, a poslije je poslao i na smaknuće. Spasio je zaštitar koji se zaljubio u nju, a to sve saznaje majka Kata koja je poslala za njom pješice i to čak do Livna. Vjenčani kum bio je otac Vlade Gotovca. Netom nakon vjenčanja rat je zahvatio i njihovo selo te su morali ostaviti svoj dom. Boravili su u Križevcima gdje je Anka Petričević pohađala srednju školu. Potom se vratila u rodno mjesto, a poslije svoje srednjoškolsko obrazovanje nastavlja u Zagrebu.

Ponovno se spominje M iz Studenaca koji je obećao osvetu majci Kati. Jedan dan je došao u njihov stan u kojem su bile majka, sestra Branka i autorica. Majka se tijekom razgovora srušila, a M je njih dvije zatvorio u sobu te majku odvuкао za kosu niz devedeset stepenica i smjestio je u tamnicu. Tvrdio je na sudu da je ona kriva za spaljeni Lovreć. Na kraju biva puštena i proglašena nevinom.

Anka Petričević je bila boležljiva pa su joj stoga doktori često predlagali promjene zraka zbog kojih je često putovala kod rodbine. Nakon oporavka vraćala bi se poletnija, puna inspiracije. Profesorica Nizeteo nakon što je pročitala njezine stihove pozvala je da sudjeluje na književnoj večeri kojoj su prisustvovali Marin Franičević i Gustav Krklec. Čitala je pjesme iz intimne lirike i rodoljubne. Tada je odlučila da će poći dalje na studij, a da za samostan još nije došlo pravo vrijeme.

Fakultetsko doba prožeto je također nizom događaja, ali ovaj put kroz te događaje možemo primijetiti koliko je Anka Petričević promijenjena. Tijekom akademske godine posjećivala je književne večeri, družila se s velikanima hrvatske književnosti, a ljeti je vrijeme provodila u samostanu sa sestrom Miroslavom koja se već zaredila. Na studiju je posebno oduševio Dragutin Tadijanović koji joj je zajedno s Dobrišom Cesarićem dao poticaj i podršku za daljnje pisanje. Autorica je sebi već stvarala putove unutar književnih krugova, a u

privatnom životu se borila za svoje ideologije. Naime, Anka Petričević je bila optužena za organiziranje vjerskog skupa. Djeca su je čekala ispred crkve, potom su ušli i pjevali vjerske pjesme. Anka Petričević je za to dobila dva mjeseca zatvora, a kaznu je izdržavala u Imotskom. Morala je poći u zatvor netom nakon što je dobila svoju prvu književnu nagradu.

Vratila se fakultetu i društvu književnika. Upoznala je Tina Ujevića, recitirala mu je svoje pjesme. Puno je vremena provodila u „Klubu književnika“. Tu su je poznavali i voljeli. Recitirala je svoju poeziju i Juri Kaštelanu, Ivaniševiću, Tadijanoviću te je svih njih oduševila svojim talentom, ali i karakterom. Profesor Klaić joj savjetuje da diplomira na svom fakultetu i dođe mu za asistenticu, ali autorica ne odustaje od svog životnog puta te nagovještava odlazak u Split povodom zaređenja. U „Klubu književnika“ su saznali da boravi u samostanu sv. Duha i koji su njeni planovi pa oni koji su bili ideološki pogođeni time su pozivali Tadijanovića na odgovornost jer se on najviše zauzimao za nju i njezinu afirmaciju.

Došlo je Ankino vrijeme. „*Samostan klarisa uskrsnuo je pred mojim očima – tih i svet. U njemu bijaše mjesto koje me čekalo.*“ (Petričević, 1990; 416)

Nakon duge borbe i razmišljanja gdje bi bolje služila Bogu odluka autorice bila je samostan i zaređenje. Anka Petričević diplomirala je 11. 10. 1955. godine svojim radom o Kranjčeviću. Iste godine, samo dva mjeseca nakon moli za primitak u Red. Piše pisma roditeljima i braći, oprašta se te ulazi u red 2.2.1956. godine.

„*I stojeći na sredini kora pred rasvijetljenim oltarom – na koji je imala biti za nekoliko časaka položena zlatna pokaznica – ja sam molila svim srcem, dok su odjekivali zvuci psalma:*

DAJ DA OSTANEM U TVOJOJ LJUBAVI.“ (Petričević, 1990; 499)

2.3. Žeđa za vječnom ljubavlju kao autobiografija

Anka Petričević je imala izuzetno zanimljiv život od rođenja pa do dana današnjeg. Pišući svoju autobiografiju niti jedan dio njenog života ili okoline nije zanemaren. Otpočetak su prikazane obiteljske priče, opisane su lovrečke kuće i ljudi pa čak i politička zbivanja u tom malom seoskom okruženju koja su imala velik utjecaj na cijelo selo, na autoričinu obitelj i život. Jednostavno se prati retrospektivno vraćanje u prošlost s pomno opisanim svakim životnim događajem. Upoznala nas je sa svojim prvim simpatijama, ali i sa svojim osobnim

previranjima. Konstantno iznosi svoju borbu između svjetovnog i duhovnog pa se iz tog razloga ova autobiografija može gledati i kao svojevrsni dnevnički zapisi, iako po formi definitivno nije dnevnik.

„Oznaka „autobiografski roman“ ne pripada čvrstim pojmovima teorije književnosti, onima čije se značenje može odrediti jasnom definicijom ili opisati s pomoću sastavnih dijelova „predmeta“ na koji se odnose. Sintagma autobiografski roman upotrebljava se u pravilu pri označavanju romana koji imaju autobiografsku formu pripovijedanja („Ja“-pripovijedanje), bez obzira na to je li u tim tekstovima riječ o stvarnom autobiografskom sadržaju.“(Zlatar, 1998: 99)

Na tragu spomenutih riječi A. Zlatar je i Helena Sablić Tomić u knjizi *Intimno i javno*. U spomenutoj knjizi navodi razliku autobiografije u užem smislu i autobiografske proze po uzoru na Gerarda Genettea koju donosi u knjizi *Fiction et diction*.

„1. autobiografski: identitet autora, pripovjedača i lika;

2. biografsko pripovijedanje koje ima identitet između autora i pripovjedača, ali se niti jedan od njih ne identificira s likom;

3. homodijegetska fikcija u kojoj autor nije identičan ni liku ni pripovjedaču, ali su pripovjedač i lik identični. To je klasičan slučaj romanesknog pripovijedanja u prvome licu, to jest (pseudo)autobiografskog romana;

4. heterodijegetska autobiografija, čija je pojava rijetka, autobiografija pisana u trećem licu u kojoj postoji identitet autora i lika, ali niti jedan od njih nije identičan pripovjedaču;

5. heterodijegetska fikcija (pripovijedanje u trećem licu) u kojemu znak jednakosti nije moguće staviti između nijednog para.“(Sablić Tomić, 2002: 20-21)

Po Genettovoj podjeli osnovanoj na odnosu autor – pripovjedač – lik *Žeđa za vječnom ljubavlju* bi pripadala autobiografskom identitetu i homodijegetskoj fikciji.

Helena Sablić Tomić ističe kako autobiografska proza podrazumijeva narativan tekst u kojemu se prati način diskurzivnog oblikovanja osobnog života i proizvodnja osobnog identiteta.(Sablić Tomić, 2002: 33) Prolazeći kroz stupnjevanje tipova suvremene hrvatske autobiografske proze Helene Sablić Tomić definira se i ova autobiografija. *Žeđa pod vječnom ljubavlju* je autobiografija u užem smislu, asocijativna autobiografija i polidiskurzivna autobiografija.

Autobiografiju *Žeda za Vječnom ljubavlju* definiramo kao „*autobiografiju u užem smislu – identičnost autora, lika i pripovjedača – autodijegetsko pripovijedanje*“ (Sablić Tomić, 2002; 24), što zamjećujemo u dolje navedenom citatu:

„*Otac i majka neprestano su čeznuli za rodnim domom i ognjištem. U kasnu jesen 1942. Odoše, a mene ostaviše, jer sam morala nastaviti pohađanje gimnazije, u koju su me u međuvremenu upisali. Povedoše sa sobom sestricu Branku, a ja ostadoh kod rođaka. Otac naime nije mogao za mene plaćati stanarinu i hranu, jer smo ostali sirote.*“ (Petričević, 1990; 140)

Autobiografija je ujedno i „*asocijativna autobiografija*, što označava kronološko *prisjećajuće pripovijedanje*, u kojemu je povod fragmentarnom samoprikazivanju osoba, predmet ili događaj, koji je bio značajan za autorov osobni život“ (Sablić Tomić, 2002; 24)

„*Recitala sam neke svoje pjesme iz intimne lirike, ali i rodoljubne. I ponovih pjesmu o svome rodnome mjestu. Razvijala se diskusija. Pošto to bijaše vrijeme nakon revolucije, prevladavale su u suvremenoj književnosti rodoljubne teme, te je Marin Franičević kritizirao moj sentimentalizam i irealnost. Branio me jedan kolega. I od tog doba ja stvorih odluku da pođem dalje na studije. Zanosila me umjetnost – poezija – stvaranje*“ (Petričević, 1990; 218-219)

Uz gore navedeno djelo smatramo i „*polidiskurzivna autobiografija*, čije je obilježje kontinuitet pripovijedanja autobiografskim diskursom narušen je biografskim, putopisnim, dnevničkim, epistolarnim diskursom kao i točnim navođenjem citata iz drugih medija (novine, TV)“ (Sablić Tomić, 2002; 25)

Teme autobiografija su, kako je već rečeno, vezane uz autorov život, a mogu pratiti jedan segment života ili cijeli što je rjeđe. Autori najčešće pišu autobiografiju potaknuti nekim nesvakidašnjim događajem u svome životu. „*Teme su najčešće vezane uz autorov osobni život, bilo da je riječ o jednom njegovom segmentu kao što je djetinjstvo, odrastanje, bolest ili o promjeni u njemu uvjetovanoj izvanjskim događanjima.*“ (Sablić Tomić, 2002: 33) U gore navedenom citatu zamjećujemo dosljednost u autobiografiji Anke Petričević. Ona piše o većem dijelu svog života ili barem onom javno aktivnom. Ponukana je željom da prikaže svoj put 'do Gospodina' jer to je definitivno nešto što je tako reći nesvakidašnje, odnosno to dožive samo određene osobe. To možemo poistovjetiti s ovim dijelom izvanjskih događaja, iako to nije konkretno izvanjsko, ipak je nešto na što pojedinac ne utječe. Navodi se i bolest kao mogući motiv koji potiče autora na pisanje autobiografije, zanimljivo je kako autorica ima čak

dva pokretača unutar sebe ako uspoređujemo s ovom definicijom. Ona spaja svoj poziv (izvanjski čimbenik) i bolest., „*Ponovna bolest izazvala je i opet promjene, a najviše ove unutarnje borbe. Ja sam postajala sve pobožnijom. Češće sam pristupala Svetoj pričesti. Jednog dana, u hodniku pred našom učionicom, na povratku u konvikt, klekoh pred časnu sestru prefektu moleći da me primi u samostan kao kandidatkinju.*“ (Petričević, 1990; 195,196)

Njezinu autobiografiju možemo podijeliti na četiri tematske smjernice. Njenu ljubav prema rodnom kraju kroz koju je prikazana i ljubav prema obitelji, ljubav prema umjetnosti, posvećenost Božjem pozivu i na kraju njena bolest.

Djelo je podijeljeno na tri dijela, „Na bregovima“, „Izbjeglice“ i „Žeđa za ljubavlju i svjetlom“, a svaki dio je podijeljen na jedan, dva ili više dijelova koji se bave određenim periodom autoričina života.

2.4. Autobiografski sporazum u prozi

Philippe Lejeune u svom djelu *Autobiografski sporazum* iznosi definiciju autobiografije kao "retrospektivnog proznog teksta kojim neka stvarna osoba pripovijeda vlastito življenje, naglašavajući svoj osobni život, a osobito povijest razvoja svoje ličnosti".(Lejeune 2000: 202) Navedenom definicijom uvodi elemente koji pripadaju različitim kategorijama: tekst u načelu mora biti pripovijedanje u prozi, tema djela mora biti osobni život ili povijest razvoja ličnosti te mora postojati identičnost autora, pripovjedača i lika.(Lejeune 2000: 203) Djelo *Žeđa za Vječnom ljubavlju* ispunjava sve kriterije autobiografskog sporazuma. Radnja teče kronološki, ali počinje od prije rođenja autorice te se nastavlja na vremena kada je bila dijete. Neupitno se radio o osobnom životu i razvitku istoga. Prikazan je autoričin rast kako godinama, tako i psihički, fizički i duhovno.

Autobiografijom smatramo svako djelo koje ispunjava u isto vrijeme sve naznačene uvjete u svakoj pojedinoj kategoriji. Ipak, dva su uvjeta odlučujuća te razdvajaju autobiografiju od ostalih sličnih žanrova poput biografije ili osobnoga romana: identičnost autora i pripovjedača te identičnost pripovjedača i glavnoga lika.(Lejeune 2000: 203) Identičnost pripovjedača i glavnoga lika naznačuje se najčešće upotrebom prvoga lica.(Lejeune 2000: 204) Autobiografija je pisana u prvom licu s rijetkim prekidima u trećem licu. Pretežito na početku djela u svrhu uvoda u autoričin život.

Zbog potrebe za razlikovanjem autobiografije od autobiografskog romana, Lejeune uvodi pojam autobiografskog sporazuma. Riječ je o "identičnošću imena autora, pripovjedača i lika te je autobiografski sporazum potvrda te identičnosti u tekstu koja neopozivo upućuje na ime autora na koricama knjige." (Lejeune 2000: 215) „*Anka ti misliš da je svijet kao tijesto koje možeš mjesiti kako hoćeš.*“ (Petričević, 1990; 234)

Lejeune smatra kako identičnost imena lika i imena autora automatski isključuje mogućnost fikcije. (Lejeune 2000: 219) U pojedinim djelima teško je isključiti pojam fikcije, ali u ovom romanu možemo isključiti fikciju s obzirom na to da je Anka Petričević navodila stvarne ljude koji su svjedoci događaja koje je opisivala. Za određene podatke postoje i vjerodostojne činjenice kao što je bilo paljenje njezinog sela, a i mnogi intervjui, s još živućom autoricom, omogućili su nam da saznamo da se život Anke Petričević odvijao upravo onako kako je riječju zabilježeno u djelu.

2.5. Elementi „ženskog pisma“ u autobiografiji *Žeđa za vječnom ljubavlju*

Odgovor na povijesnu konfiguraciju bezimene ženske slabosti je došao kroz autobiografski žanr. „*To novo pismo ‘žene za ženu’ nije samo sredstvo u borbi za novi poredak i novi identitet ‘ženskosti’, nego i znak nove kreativnosti, probuđene samosvijesti i želje za samopotvrdom.*” (Nemec, 2003: 344)

Godina 1968. važna je za „žensko pismo“ kao i studentski nemiri nakon kojih se taj pojam širi. Koncept „ženskog pisma“ u suglasnosti je s konceptom različitosti – difference i jedan je od ključeva kojima se traži mogućnost napuštanja dominantnog logocentričnog reda u mišljenju i pisanju i osvajanja prostora za slobodnu igru misli i jezika, za „igru označitelja“. Cixous tu nalazi mogućnost da žena u pisanju izrazi svoju žensku bit, ne prilagođavajući se „muškom redu stvari“ u jeziku i mišljenju – falocentrizmu. Ona smatra da je izvor „ženskog pisma“ u ženskom tijelu: „Piši sebe. Tvoje te tijelo mora čuti.“ Taj odgovor odbacuje razdvajanje duha i tijela i afirmira način pisanja usko povezan s tjelesnim u ženi. (Lizzul; 11)

Osamdesetih godina u Hrvatskoj se osjeća porast spisateljica koje se zalažu za „žensko pismo“ i s obzirom na to da je roman objavljen 1990. godine tu bi se po tome mogla uvrstiti i Anka Petričević. Ona se ponovno, kao i svaki put do sada, razlikuje načinom i stilom borbe za prava spisateljica. Nespretno je reći da se ona bori za svoju ideologiju jer

se ona bori za samu sebe i svoju vjeru. Iako religija mnogima jest samo ideologija njoj je bila puno više od toga. Za nju je vjera čitav smisao života. Sigurno je bila na tragu borbi za ravnopravnost, ali nesvjesno jer ona se primjerice zalagala za ravnopravnost i to ne samo isključivo među spolovima. Navedeno nam dokazuje citat koji je istaknut prethodno u radu, a to je kada je spisateljica naišla na otpor u „Društvu književnika“ jer se saznalo da vjeruje u Boga. Njena borba vidljiva je kroz već nekoliko puta spominjanu borbu između ovostranskog i onostranskog. Spisateljica kroz ovaj roman iskazuje sva svoja duševna stanja te nam daje na rukama svoje dileme.

Stilska obilježja „ženskog pisma“ su postupci fragmentarizacije, ironizacije, citatnosti i miješanja fictiona i factiona, (Pogačnik, 2012:2), što ponovno ne odgovara romanu Anke Petričević. Prikazano je prethodno kako fikcije u romanu nema. „Žensko pismo“ bi uvijek trebalo biti drugačije, malo zaokrenuto i narušavati određena društvena pravila. Navedeno je vidljivo u životu i stvaralaštvu Anke Petričević. Njen život se kosi s društveno prihvatljivim činjenicama poput one da teži k tome da bude redovnica jednog od najstrožih kršćanskih redova, a u isto vrijeme se posvećuje svojoj svjetovnoj karijeri, zaljubljuje i pretežito druži s muškarcima što je u to vrijeme bilo neobično. Njen život je neodvojiv od njene književnosti što je vidljivo kroz sva njena djela. Ponajprije upravo u ovom romanu u kojem bez susprezanja progovara o životnim izazovima s kojima se svakodnevno susretala.

2.6. Intertekstualnost unutar romana

Intertekstualnost se javlja u situacijama u kojima tuđi tekst(ovi) postanu primarna zbilja vlastitoga teksta, pa se vlastiti tekst može razumjeti samo u suodnosu s njima. (Oraić Tolić, D., 1990; 5) Iako se autobiografija Anke Petričević može promatrati zasebno te se može razumjeti bez dovođenja u suodnos s citiranim djelima unutar romana, autorica se koristi citatima i izrekama drugih autora kako bi čitatelju što bolje osvijestila situaciju ili svoje duhovno stanje o kojem piše.

Dijakronijski se intertekstualni odnosi uspostavljaju s tekstovima prošlih epoha i drugačijih poetika. Takva veza podrazumijeva, kao bitnu svoju komponentu, da među dvama djelima postoji vremenski razmak, i upravo je taj razmak bitan za doživljaj takve veze kao poetski funkcionalne. (Pavličić, 1998; 158) Naravno Anka Petričević uvodi pojedine dijelove drugih djela pazeći da su dovoljno poznata njezinim čitateljima u

trenutku nastanka ovoga romana i da su ujedno i relevantna za ovu specifičnu tematiku. Anka Petričević koristi intertekstualnost unoseći stihove lirskih pjesama hrvatskih velikana poput Dobriše Cesarića i Josipa Pupačića. Pupačić je na nju ostavljao dubok utisak, odnosno njegov tužan lik kako sama kaže, bio joj je srodan kao lirik, a dodatno ga je simpatizirala jer je i on bio dijete Imotskog kraja. (Petričević, 1990; 330) Opisujući zgodu iz mladih dana prisjeća se njegovih posljednjih stihova koje je slušala za jedne književne večeri:

„Htio bih zvijezda biti,
pa da netko, motreći zvijezde, kaže
Ti si moja zvijezda.“ (Petričević, 1990; 330)

Kroz ove stihove dočarala nam je osamljenog Josipa Pupačića koji luta svojim neshvaćenim svijetom, ali ako stihove tumačimo kroz pročitano djelo u njima vrlo lako očitavamo i lik Anke Petričević kojoj je težnja dohvatiti savršenstvo i smiraj zvijezda.

Prema Dobriši Cesariću osjeća iznimno poštovanje i divljenje. On je jedan od književnika koji je zaslužan za njeno postojanje kao književnice. Nakon čitanja autoričine poezije rekao je kako posjeduje neupitan talent, što joj je bio veliki poticaj. On joj je također srodan lirik kao i Pupačić. Njegove stihovi su u djelu popraćeni njenim sjetnim pogledom kroz prozor tijekom razgovora s Tadijanovićem.

„gdje imadu – kako kaže Cesarić –
dušu tek lopte nogometa...“ (Petričević, 1990; 326)

U djelu se spominju i stihovi Vlade Gotovca kojeg Anka Petričević poznaje od malena te su bili obiteljski prijatelji. Jednom prilikom kad je svratio kod njih saznao je da piše i počeo joj recitirati svoju pjesmu. Uz njegove stihove autorica navodi kako je njegova poezija puno drugačija od njene. Razlika je vidljiva već kod motivskog sloja.

„O bogovi Olimpa,
s vama za stolom ja sjedim i pijem.
Nektar se toči.“ (Petričević, 1990; 215)

Anka Petričević sklonija je hrvatskim književnicima, ali rado čita i spominje i strane pa tako je u svoje djelo uvrstila i stihove Arthura Rimbauda koji iskazuju mističnu ljepotu.

„I pjesnik reče: sa zrakama zvijezda
Noću si pala k cvijeću što si brala.
Na velima vidjeh Ofeliju bijelu,
Ko veliki ljiljan ploviti vrh vala...“
(Petričević, 1990; 451)

Naime, bitno je i istaknuti kako kod intertekstualnosti imamo dva tipa uspostavljanja, konvencionalni i nekonvencionalni. „U razdobljima u kojima prevladavaju konvencionalni tipovi intertekstualnosti razvijaju se pravila za njihovo uspostavljanje, a

takvi se tipovi intertekstualnosti onda shvaćaju kao autonomna književna vrijednost. Nekonvencionalni tipovi intertekstualnosti su oni kod kojih ne postoje pravila niti uzusi, nego se oni ostvaruju od slučaja do slučaja, i nerijetko se smatraju svojinom pojedinih autora i karakteristikom pojedinačnih djela. Pretpostavka je konvencionalnih razdoblja (renesanse, klasicizma, realizma) da je ideal umjetničke vrijednosti moguće ostvariti, ili da je on već negdje ostvaren.“(Pavličić, 1998; 165) Nakon ovog navoda vidljivo je da razdoblje u kojem je nastalo ovo djelo koristi nekonvencionalni tip. Vrijednost autobiografije *Žeđa za vječnom ljubavlju* ne ovisi o intertekstualnosti, već je ona samo nadopunjuje.

3. Zaključak

Anka Petričević je hrvatska književnica i redovnica iz malog hrvatskog mjesta, Lovreća pokraj Imotskog koja je od jedne mlade seoske djevojke stigla do najviših krugova unutar hrvatske književnosti. Od malena piše pjesme pa je logičan slijed bio njen studij hrvatskog jezika i književnosti, a književnost je postala i njeno zanimanje prvim službenim priznanjem, nagradom mladih pjesnika za najbolju pjesmu, časopis *Književni Jadran*. Poznato je prethodno iz rada da je vrijeme provodila s Ujevićem, Tadijanovićem, Kaštelanom i mnogim drugima što je utjecalo na njen književni rad. Pripadnica je krugovaške generacije koja se ističe kao generacija književnika koji se bore za književnu slobodu. Anka Petričević je nekoliko puta zbog svoje religiozne tematike i političkih uvjerenja bila nepravедno zanemarivana, ali nitko joj nije mogao uzeti talent i kvalitetu napisanih riječi.

Izuzev poezije koja je, iako nije glavna tema ovoga rada, primarni žanr njena stvaralaštva, autobiografija *Žeđa za vječnom ljubavlju* je još jedna potvrda da Anka Petričević zaslužuje mjesto koje joj pripada u našoj književnosti.

Kroz rad su prikazana tri poglavlja koja su nam detaljnije prikazala život i djelo Anke Petričević na što i sam naslov upućuje. Obrađujući ovo djelo došla sam do konkretnih potvrda kako ova knjiga uistinu jest autobiografija u užem smislu, asocijativna i polidiskurzivna. U djelu je također istaknuta identičnost autora i pripovjedača, pripovjedača i glavnog lika te se klasificira kao je narativni tekst u kojem se prati diskurzivno oblikovanje života autorice i dolazi do proizvodnje vlastitog identiteta. Ono što treba naglasiti je i to da pripovijedanje o sebi nužno podrazumijeva pripovijedanje o drugima. Nemoguće je zamisliti autobiografiju u kojoj se ne susrećemo s autobiografijama drugih, a toga ne nedostaje kod Petričevićke. Pomoću ovog elementa isključila sam mogućnost fikcije u romanu što dokazuje i konstantno spominjanje stvarnih ljudi koji su svjedoci događaja koje ona prepričava.

U autobiografiji pratimo slijed događaja iz života Anke Petričević točno onakvima kako su se odvijali, bez uljepšavanja. Saznali smo kako se živjelo u Imotskoj krajini, kako je živjela njezina obitelj, kako je utjecao rat na sve oko nje, ali saznali smo sve o dubinama njezine duše.

Pisanje autobiografije često je zahtjevnije od pisanja ostalih prozaičkih tekstova jer treba uključiti gotovo cijeli svoj život, a pri tome ostati objektivan i književno sagraditi kvalitetnu konstrukciju te očarati zahtjevno čitateljstvo. Iskrena je i nepredvidiva, odražava povijesnu i

društvenu zbilju te utjecaj jedne na drugu. Spisateljica posjeduje poseban dar potreban da se napiše jedna ovakva autobiografija koja će obogatiti duh svakog čitatelja.

Mnoge životne situacije su obilježile i njezino književno stvaralaštvo, ali i u srcu i u književnosti je njeno malo mjesto imalo najveću ulogu. I najmanji detalji su utjecali na to kako ju je život usmjerio k Bogu, stoga je ova autobiografija posebno bitna i zanimljiva jer iako često imamo priliku uzeti takvo štivo u ruke, rijetko dobijemo ovakav završetak.

Korištenje intertekstualnosti mnogi kritičari smatraju znakom slabosti, odnosno žele reći da se pisci njome koriste u trenutcima krize značenja, samostalnosti i referentnosti teksta. Spisateljica ovdje koristi intertekstualnost, ali ne zato što ima manjak mašte ili talenta, već se ponekad ne smatra mjerodavnom opisati pojedine situacije praznim riječima pa koristi poeziju svojih uzora.

U prvom potpoglavlju pod naslovom „Kritika o stvaralaštvu Anke Petričević“ dana je do znanja veličina i priznatost Anke Petričević među kulturnjacima. Još jedan dokaz njenog značaja jest i kandidatura za ulazak u Hrvatsku akademiju znanosti i umjetnosti. Zaključak sam počela prisjećanjem od kud je spisateljica krenula u svijet, a sada želim naznačiti do kud je stigla. Smatram je izvrsnom spisateljicom te me njen rad zapanjuje, ali moju naklonost je stekla svojim životom. Teško je biti dobar spisatelj, pogoditi temu, okupirati čitatelja i posložiti još niz čimbenika koji usporavaju proces rasta književnog djela, a pogotovo ako se k tome doda da ste dugi niz godina zatvoreni među zidovima i slušate kroz prozor zvukove užurbanog života koji se odvija u samom centru Splita. Anka Petričević je u Bogu pronašla sve i ona nije nalik nama. Nas održava živima upravo taj ritam ubrzanoga grada, a nju održava živom upravo mir i ljubav u Bogu. Bogu koji joj je dao dar koji je toliko obogatio njen život i koji joj je sav ovaj niz godina nepresušna inspiracija. A najbitnije što joj je dao na dar, a čime se toliko ponosi, je njena ljubav prema hrvatskome jeziku.

„Književnost treba biti posvećena da liječi rane, da Ljubav iz nje progovara... Do sada sam smatrala poeziju religijom, dok mi sama poezija nije otkrila pravu religiju. Klanjala sam se zlatnom bogu, dok mi on sam nije pokazao pravoga. Pravi pjesnik je svećenik ljepote i ljubavi. Kada bih, prolazeći, čula riječi: „Ovo je nada hrvatske poezije“, pomislila bih: „O da mi je tu poeziju povesti prema visinama...“ (Petričević, 1990; 452)

Sažetak

Stvaralaštvo Anke Petričević i autobiografija *Žeđa za vječnom ljubavlju*

U završnom radu prikazuje se život i djelo Anke Petričević. Cilj ovoga rada bio je prikazati autobiografiju *Žeđa za vječnom ljubavlju*. Na početku djela upoznajemo se s autoricom kroz biografske podatke važne za lakše razumijevanje njenih djela, ali i ovoga rada. Budući da je autorica rođena i živi u vrijeme kada su povijesne okolnosti i politička zbivanja iznimno utjecala na život i rad, pomnije je predstavljeno i to razdoblje pedesetih godina. Fokus je stavljen na prozni dio stvaralaštva Anke Petričević, ali nije zanemarena ni njezina poezija koja joj je inače glavni žanr. U prozni dio pripada središnja tema rada, autobiografija *Žeđa za vječnom ljubavlju*. Autobiografija je predstavljena kroz zasebno poglavlje, a posebna pažnja je posvećena kako bi se odredilo je li djelo uistinu autobiografsko i koji su elementi autobiografije u djelu. Također je skrenuta pažnja na elemente „Ženskog pisma“ kroz autobiografiju i na intertekstualnost koja je u svojstvu obogaćivanja originalnog teksta.

Ključne riječi: Anka Petričević, sestra Marija od Presvetog Srca, *Žeđa za vječnom ljubavlju*, autobiografija, poezija, razdoblje krugovaša, žensko pismo, intertekstualnost,

Summary

The literary production of Anka Petricevic and her autobiography *Žeđa za vječnom ljubavlju*

Anka Petricevic's writing and her autobiography *Žeđa za vječnom ljubavlju*

The final paper presents the life and works of Anka Petričević. The aim of this paper was to present the autobiography *Žeđa za vječnom ljubavlju*. At the beginning of the work, we are introduced to the author through biographical information important for an easier understanding of her work as well as this work in particular. Since the author was born and lives at a time when historical circumstances and political events have had an extraordinary impact on life and work, this period of the fifties is presented more closely. The focus is on the prose part of Anka Petričević's work, but her poetry, which is otherwise her main genre, is not neglected. The prose part includes the central piece of this paper, the autobiography called *Žeđa za vječnom ljubavi*. Autobiography is presented through a separate chapter, and special attention is given to determine whether the work is truly autobiographical and what are the elements of autobiography can we find in the work. Attention was also drawn to the elements of the „Women's writing“ through the autobiography and to the intertextuality which was used to enrich the original text.

Keywords: Anka Petricevic, the nun Mary of the Sacred Heart, *Žeđa za vječnom ljubavlju*, autobiography, poetry, the fifties, „Women's writing“, intertextuality,

Izvori i literatura

1. Anka **Petričević**, *Žeđa za vječnom ljubavlju*, Književni krug Split, Split, 1990.
2. S. Marija od Presv. Srca (Anka **Petričević**), *Moj bijeli dan*, Symposion, Split, 1998.
3. S. Marija od Presv. Srca (Anka **Petričević**), *U sjaju Duha*, Symposion, Split, 1997.
4. Judith **Butler**, *Nevolje s rodom*, Ženska infoteka, Zagreb, 2000.
5. Josip **Botteri Dini**, *Kritičke prosudbe, O djelima s. Marije od Presv. Srca (Anka Petričević)*, Matica hrvatska Split, 2009.
6. Dubravko **Jelčić**, *Povijest hrvatske književnosti*, Naklada Pavičić, Zagreb, 2004.
7. Cvjetko **Milanja**, *Hrvatsko pjesništvo od 1950. do 2000.*, II. i III. dio, Altagama, Zagreb, 2003.
8. Krešimir **Nemec**, *Povijest hrvatskog romana od 1945. do 2000.*, Školska knjiga, Zagreb, 2003.
9. Dubravka **Oraić Tolić**, *Teorija citatnosti*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1990.
10. Pavao **Pavličić**, „Hrvatska lirika pedesetih godina: tipološki opis“ u *Zborniku radova V. (Krugovi i hrvatska književnost pedesetih godina prošlog stoljeća)*, Književni krug Split, 2003., str. 66.-86.
11. Pavao **Pavličić**, „Intertekstualnost i intermedijalnost – tipološki ogled“, u: *Intertekstualnost i intermedijalnost*, ur. Maković, Z...[et al.], Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, Zagreb, 1988.
12. Slobodan **Prosperov Novak**, *Povijest hrvatske književnosti*, Svezak III., Marjan tisak, Split, 2004.
13. Helena **Sablić Tomić**, *Intimno i javno*, Naklada ljevak, Zagreb, 2002.
14. Mirna **Velčić**, *Otisak priče: Intertekstualno proučavanje autobiografije*, August Cesarec, Zagreb, 1991.
15. Andrea **Zlatar**, *Autobiografija u Hrvatskoj*, Matica hrvatska, Zagreb, 1998.

Internetski članci

1. https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri%3A457/datastream/PDF/view?fbclid=IwAR33zOOINJqix3OtfRseP3Xwb--pMOxZV1cX8-tjVAI8prsUD0Yx_iyww_U zadnji pristup: 18.9.2019.

file:///C:/Users/Korisnik/Downloads/CUS1991_4_Simundza2.pdf zadnji pristup: 18.9.2019.